

УДК 371.134 – 057.875:81'243

Маргарита Суrowицька, учитель початкових класів, м. Глухів, Сумської області

ВПЛИВ ГРИ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена вивченню впливу гри на розвиток та формування особистості молодших школярів. Використання ігор у початковій школі дозволяє значно інтенсифікувати навчальний процес, досягти кращого засвоєння навчального матеріалу учасниками гри, вирішити виховні та розвиваючі завдання навчальної діяльності. У статті обґрунтована необхідність вдумливого ставлення до проблеми використання ігор у навчанні та формуванні пізнавальних інтересів учнів початкових класів.

Ключові слова: ігрова діяльність, навчальний процес, навчальний матеріал, науковий підхід, мета, навчання, проблема.

Лит. 7.

Маргарита Суrowицькая, учитель начальных классов, г. Глухов, Сумской области

ВЛИЯНИЕ ИГРЫ НА РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Статья посвящена проблемам использования дидактических игр в формировании познавательных интересов младших школьников в процессе обучения. В статье аргументирована необходимость вдумчивого отношения к проблеме использования игр в обучении и формировании познавательных интересов учащихся начальных классов.

Ключевые слова: игры, познавательные интересы, учебный процесс, учебный материал, цель, проблема.

Marharyta Surovytska, Primary school Teacher Hlukhiv, Sumy Region

INFLUENCE OF GAME ON THE DEVELOPMENT OF PERSONALITY OF YOUNGER PUPILS

The article deals with the problem of using games in the process in teaching young schoolchildren. Games can significantly intensify the educational process, to solve a variety of educational and developmental objectives in studying process.

Keywords: game, learning interests, studying process, problem, goals, pedagogical process.

Постановка завдання. Проблема активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи завжди була однією з найбільш актуальних в теорії і практиці навчання. Останнім часом інтерес педагогів спрямований на засвоєння активних та інтерактивних форм і методів навчання, заснованих на ігрових технологіях. Як показує практика, навчання є ефективним і досягає значних позитивних результатів, якщо учні:

- відкриті для навчання і активно включаються у співробітництво з іншими учасниками навчального процесу;

- отримують можливість для аналізу своєї діяльності і реалізації власного потенціалу;

- вміють практично підготуватися до того, з чим можуть зустрітися в реальному житті;

- можуть бути самими собою, не боятися самовиражатися, помилятися, за умови, що вони не піддаватимуться за це осудженню і не одержать негативної оцінки [1].

Практично всі ці вимоги дотримуються, якщо використовуються інтерактивні методи навчання, засновані на діалозі, кооперації та співробітництві всіх суб'єктів навчання. Інтерактивні технології навчання О. Пометун, Л. Пироженко [3] поділили на чотири групи: парне навчання (робота студента

з викладачем чи однолітком один на один), фронтальне навчання, навчання у грі, навчання у дискусії.

Загальновізнано, що ігрові методики мають значний вплив на розвиток особистості учня початкових класів.

У своїй статті проаналізуємо проблему використання ігор і активне їх впровадження у навчальний процес як засобу активізації навчального процесу та формування пізнавальних інтересів учнів початкової школи.

Аналіз наукових джерел. Проблема ігрової діяльності досліджували В. Анісімова, А. Артемова, А. Вербицький, Р. Гуревич, Л. Кабанова, А. Лопатіна, П. Підкасистий, В. Семенов та інші педагоги і психологи, проте питанню використання ігор у початковій школі приділено недостатньо уваги.

Метою даної статті є висвітлення особливостей застосування ігор у початковій школі.

Викладення основного матеріалу. Застосування ігрової діяльності у навчальному процесі учнів початкових класів розглядається науковцями як ключовий фактор формування творчої та допитливої особистості. Засобами народної гри виводили маленьку людину з її

реального побутового повсякденного життя, запобігали складання стереотипів сумніву й недовіри до своїх сил. Через гру дитині надавалася змога заявити оточенню про свій позитивний потенціал. Саме під час ігрових вправ активізуються рухливість, розвиваються процеси мислення, пам'яті, уваги.

З переходом із умов гри до умов навчальної діяльності настає в житті дитини переломний момент. Нове становище дитини в суспільстві визначається тим, що з шестирічного віку навчання для неї є обов'язковим.

За результат свого навчання дитина нестиме відповідальність перед вчителем, школою й своєю сім'єю. Ставши учнем, дитина мусить дотримуватись однакових для всіх школярів правил. Процес адаптації для кожного учня першого класу є надзвичайно складним. Тому використання гри або ігрових елементів на уроках у початковій школі вражається об'єктивно необхідним. У грі існує суб'єктивна свобода для кожної дитини. Учні мають змогу самостійно (без допомоги дорослих) розподіляти ролі, контролювати один одного, стежити за точністю виконання того чи іншого завдання. Соціальна чи дидактична гра сприяє ознайомленню дитини з великим діапазоном людських почуттів й взаємостосунків. Завдяки грі учні вчать розрізняти добро і зло. Саме у грі учні молодших класів перевіряють свою силу і спритність, у них виникають бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного. Тому вчитель початкових класів, з метою мотиваційного та виховного впливу, має надзвичайно активно і свідомо використовувати гру у навчальному процесі. С. Шмаков зазначає "Придивіться: чи не дуже рано згасає наш педагогічний інтерес до ігор, які вірою і правдою завжди служили і покликані служити розвиткові кмітливості та пізнавальної цікавості дітей на всіх, без винятку, вікових рівнях. Відомо, що ті діти, з яких на уроці й слова не витягнеш, в іграх активні. Вони можуть повернути хід гри так, що деякі відмінники тільки руками розведуть, їхні дії відзначаються глибиною мислення. Мислення сміливого, масштабного, нестандартного" [7].

Під час гри в учнів формується звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, учні не помічають, що навчаються, а до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні.

"Розвиток самостійності, – як вважає академік І. Зязюн, – вимагає такої організації навчального процесу, коли учні цілеспрямовано долучаються до здобування знань, вироблення у них потреби діяти незалежно ..." [2].

А.С. Макаренко писав: "Гра має важливе значення в житті дитини... Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі..." [5].

У грі формується дитина як особистість. Гра, для учня початкової школи, стає напруженою працею і через зусилля, необхідність швидко знаходити правильне рішення веде до задоволення.

К. Ушинський писав: "Зробити серйозне заняття для дитини цікавим – ось завдання початкового навчання. Кожна здорова дитина потребує діяльності і до того ж серйозної діяльності... З перших ж уроків привчайте дитину полюбити свої обов'язки й знаходити приємність в їх виконанні" [6].

Саме в іграх розпочинається невимушене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між вчителем і учнем. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, прагнення до знань.

У грі найповніше проявляється індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей.

Навчатись, граючись! Ця ідея цікавила багатьох педагогів і вихователів. Практично вирішити цю проблему зміг Ш. Амонашвілі. Він показав, як через гру можна увести дитину в складний світ пізнання.

Дидактичні ігри необхідно використовувати у навчальному процесі як засіб навчання, виховання і розвитку школярів. Сучасна дидактика розглядає ігри як інструмент ефективної взаємодії педагога і учнів. Захопившись грою, учні початкової школи не помічають самого навчання. Вчитель початкових класів має виважено підходити до використання дидактичних ігор на уроках, а саме:

- а) вдумливо визначити місце дидактичних ігор у системі інших видів діяльності на уроці;
- б) зважувати доцільність використання їх на різних етапах навчальної діяльності;
- в) враховувати та узгоджувати дидактичні ігри з метою уроку та рівнем підготовленості учнів;
- г) передбачати шляхи та способи мотивації учнів за результатами гри;
- д) підводити підсумки будь-якої ігрової діяльності з метою формування позитивних емоцій, які забезпечать умови для всебічного, гармонійного розвитку особистості;
- ж) враховувати вікові особливості дітей і підлітків, розвивати ініціативу, створювати атмосферу розкутості, самостійності, творчості та умови для саморозвитку.

Важливість ігрової діяльності підкреслював А.С. Макаренко [5], який писав: “Є ще один важливий метод – гра... Треба зазначити, що між грою і роботою немає такої великої різниці, як дехто думає... В кожній гарній грі є насамперед робоче зусилля та зусилля думки... Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. Це неправильно: у грі є така ж велика відповідальність, як і в роботі, – звичайно, у грі гарній, правильній...”.

Добираючи ту чи іншу дидактичну гру, вчитель має пам’ятати, що процес підготовки до використання гри передбачає:

- а) вибір теми;
- б) визначення мети й завдань;
- в) підготовку і проведення гри (повідомлення учням теми, підготовка наочності, проведення гри, підведення підсумків).

Позитивний результат проведення гри залежить від дотримання вчителем таких вимог:

- а) ігри мають відповідати навчальній програмі;
- б) ігрові завдання мають бути не надто легкими, проте й не дуже складними;
- в) відповідність гри віковим особливостям учнів;
- г) різноманітність ігор;
- д) залучення до ігрової діяльності учнів усього класу.

Гра в початковій школі є засобом пізнання навколишнього світу і себе в ньому, усвідомлення дітьми мети своєї діяльності, розвитку творчої уяви та здібностей.

З кожним днем сюжету, ігрові ситуації мають змінюватись. Поступово цікава гра, творча композиція слів переростають у справжню навчально-пізнавальну працю. Гра дарує радість і захоплення кожному учневі-учаснику. Використання гри та ігрових елементів дає змогу зробити значний крок у формуванні особистості учня початкових класів. Ігри викликають та закріплюють вищі емоційні стани та почуття дитини, допомагають формувати у дітей духовні, гуманістичні та екологічні цінності.

Проводити ігри, створювати ігрові ситуації необхідно на кожному уроці. Це особливо стосується учнів 1 класу – перехідного періоду, коли учні ще не звикли до тривалої напруженої діяльності. Вони швидко стомлюються, їхня увага нестійка, одноманітна діяльність швидко набридає. Тому гра має ввійти в практику роботи вчителя початкових класів як один з найефективніших методів організації навчальної діяльності школярів.

Гру можна пропонувати на початку уроку. Такі ігри мають активізувати думку учня, допомогти

йому зосередитись і виділити основне, найважливіше, спрямовувати увагу на самостійну діяльність. Інколи гра може бути ніби фоном для побудови всього уроку. Коли ж учні стомлені їм доцільно запропонувати рухливу гру.

Ігри важливо проводити систематично і цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи і урізноманітнюючи їх у відповідності до нагромадження в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам’яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості тощо.

Дидактичні ігри можна використовувати для ознайомлення дітей з новим матеріалом та для його закріплення, для повторення раніше набутих уявлень, для більш повного і глибоко осмислення і засвоєння знань, розвитку основних прийомів мислення, розширення світогляду. Постійне і системне використання ігор забезпечує ефективність навчання.

Для ефективності ігрової діяльності на уроці вчителю необхідно дотримуватись виконання таких вимог:

- забезпечити готовність учнів до участі у грі (кожний учень повинен засвоїти правила гри, чітко усвідомити мету її, кінцевий результат, послідовність дій, мати потрібний запас знань для участі у грі);
- надання кожному учневі необхідних дидактичних матеріалів;
- чітка постановка завдань гри, зрозуміле пояснення гри;
- дії учнів необхідно контролювати, своєчасно виправляти, спрямовувати, оцінювати.
- категорично заборонити приниження гідності дитини (образливі порівняння, оцінки за поразку в грі, глузування тощо).
- під час поділу на команди варто враховувати здібності учнів;
- гра на уроці не повинна проходити стихійно, вона має бути чітко організованою і цілеспрямованою.

Надзвичайно важливу роль в ігровій ситуації має чітке дотримання правил гри, які виконують функцію організуючого елемента і є засобом об’єктивного управління грою. Правилами визначаються способи дій та їх послідовність, вимоги до поведінки, регулюються взаємини дітей у грі, сприяючи вихованню наполегливості, чесності, кмітливості тощо.

Жодне порушення правил не повинно залишатися поза увагою вчителя. Залежно від обставин він має знайти час і досить вимогливо та справедливо вказати учню на його недоліки в

гри, пояснити, до чого призводять подібні вчинки в повсякденному житті. Проте під час гри не треба робити довгих зауважень, повчань, оскільки це погіршує настрій учнів, послаблює їхній інтерес, гальмує увагу [4].

Висновки. Гра будується таким чином, щоб у ній брали участь усі, вона надає кожній дитині можливість випробувати свої сили в змаганні на кмітливість, пережити ситуацію поразки або успіху.

В.О. Сухомлинський писав, що кожна дитина по-своєму талановита, має схильність до творчості. Але це бажання творити треба постійно стимулювати, відшукуючи методи, прийоми та форми роботи, які й сприяли розвитку пізнавальної активності дітей цього віку.

Процес навчання мусить давати школяреві якомога більше позитивних емоцій. Розумова діяльність буде цікавою лише тоді, коли є радість [4].

В іграх виховується культура, спілкування дитини з колективом, взаємодія між учнями і вчителем. Гра потребує від учня зібраності, витримки, бажання допомогти відстаючому, невимушено виховує адекватне сприйняття

поразок і помилок. Таким чином гра сприяє розвитку молодших школярів.

1. Баханов К.О. *Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі.* / К.О.Баханов. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 160 с.

2. Зязюн І.А. *Неперервна освіта як основа соціального поступу* / І.А. Зязюн // *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* / За ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало: У 2-х ч. – К., 2001. – Ч. 1. – 392 с.

3. Пометун О.І. *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник.* / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко / За ред. О.І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 192 с.

4. Сухомлинський В.А. *Разговор с молодым директором школы* / В.А. Сухомлинский. – М.: Педагогика, 1973. – 172 с.

5. Макаренко А.С. *Книга для батьків.* / А.С. Макаренко. – К.: Радянська школа, 1980. – 328 с.

6. Ушинський К.Д. *Зб. творів у 6-ти томах* / К.Д. Ушинський. – К: Рад. школа, 1952. – Т. 4.

7. Шмаков С.А. *Игры учащихся – феномен культуры* \ С.А. Шмаков. – М., 1994. – 235 с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2014

*“Слова – полова,
Але огонь в одежі слова –
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометей”*

*Іван Франко
український письменник, поет, публіцист,
перекладач, вчений, громадський і політичний діяч*

“Свобода й необхідність сумісні. Вода ріки, наприклад, має не лише свободу, а й необхідність текти своїм руслом. Таке ж поєднання ми маємо у діяч, які здійснюються людьми добровільно”.

*Томас Гоббс
англійський філософ*

